

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К.Д. УШИНЬСЬКОГО»
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ, СОЦІОЛОГІЇ
ТА МЕНЕДЖМЕНТУ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПІВДЕННО-УКРАЇНСЬКЕ ВІДДІЛЕННЯ СОЦІОЛОГІЧНОЇ АСОЦІАЦІЇ УКРАЇНИ

МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-
ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ ТА
МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

ПІВДЕННО- УКРАЇНСЬКІ НАУКОВІ СТУДІЇ

14-15 грудня, 2022 р.

м. Одеса

***Всеукраїнська науково-практична
конференція
студентів та молодих вчених
із міжнародною участю***

Програма та матеріали виступів учасників

***ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКІ
НАУКОВІ СТУДІЇ***

4. Закон України «Про дошкільну освіту» (Відомості ВВР), № 49, ст.259) 2001. Т. 1.
[URL: http://kodeksy.com.ua/pro_osvitu.htm](http://kodeksy.com.ua/pro_osvitu.htm)
5. Посібник для спеціалістів і батьків / під ред. А. Кравцової, А. Кукурузи - К., 2015 – 78 с.
6. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Сімейна політика України - цілі та завдання»: Постанова Верховної Ради України від 08.12.2012 р. № 854. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/854-19>
7. Щербакова С. Н. Формирование психолого-педагогической культуры родителей : дисс. кандидата пед. наук : 13.00.01 / Щербакова Светлана Николаевна. – М., 1998. – 219 с.

*Світлицька Віолета, здобувачка
третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
ОПП гуманітарні науки,
спеціальність 033 «Філософія»,
викладачка кафедри романо-германської
філології та методики викладання іноземних мов
Міжнародний гуманітарного університету, м. Одеса, Україна
Науковий керівник: **Петінова Оксана,**
доктор філософських наук,
професор кафедри філософії, соціології та менеджменту
соціокультурної діяльності
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

ЖІНОЧІ АРХЕТИПИ ЯК ВАЖЛИВИЙ СКЛАДНИК МЕНТАЛЬНОГО УСТРОЮ УКРАЇНЦІВ

Дослідження народної ментальності є важливим етапом на шляху визначення і розуміння цінностей, норм поведінки і навіть планів на майбутнє цілої нації. Менталітет є певною сталою характеристикою культури народу, що несе на собі відбиток історичних традицій і світогляду. Микола Костомаров, Дмитро Чижевський, Євген Маланюк, Володимир Янів головними рисами українського національного характеру називали надзвичайну ліричність, емоційність, прагнення до свободи і пояснювали таку особливість міцним зв'язком українців з природою рідної землі. Отже, український кордоцентризм (сприйняття реальності «серцем») протягом тисячоліть співіснує з антеїзмом (нерозривний зв'язок з рідною землею і залежність від неї) [1], [2].

Цілком логічно, що одною з базових складових менталітету українців є архетип Жінки, який і поєднує в собі універсальні образи матері як символу продовження роду, берегині як символу родинного багаття, миру, спокою, любові і землі як території, яку треба засівати, обробляти і захищати. Роль жінки в контексті розвитку нації аналізували такі вчені, як А. Кульчицький, Б. Цимбалістий, М. Костомаров, О. Потебня. Окремі аспекти цього питання розглядали такі дослідники, як Л. Смоляр, С. Павличко, Т. Гундорова, О. Забужко, О. Кісь, Л. Таран, О. Луценко. Визначення архетипу Жінки є важливим етапом на шляху дослідження української ментальності як складової історико-культурного простору світу.

Через те, що природа давньої України давала можливість займатися землеробством (родюча земля, достатня кількість води), культ родючості (а відтак і жінки-матері) заклався в ментальність народу як базовий. Давні українці ототожнювали засівання землі і продовження роду, бо від землі і жінки залежали майбутнє і добробут цілої спільноти.

Також не варто забувати, що саме на території причорноморських і приазовських степів мешкали славнозвісні амазонки. Отже, дві риси українського характеру – зв'язок із рідною землею і індивідуалізм – є історично і територіально обґрунтованими. Всі прямі пращури сучасних українців – трипільці, кіммерійці, таври, скіфи, сармати і власне слов'яни – поклонялися Богині-Матері, берегині домашнього затишку та добробуту.

Своєрідною жіночністю та ідеалізуванням матері-землі пронизані не лише ліричні пісні, балади, казки, але й навіть козацький епос. Часто спостерігаємо поклоніння її красі, мудрості, силі, жертвності.

Склалася своєрідна традиція вважати архетип Жінки-берегині ментальним орієнтиром для української жінки. Але часто цей образ сприймається дещо неповно – суто як символ домашньої жінки, що готує їжу і народжує дітей. Насправді, образ Берегині охоплює набагато більше рис українського національного характеру. Культ матері-землі і берегині роду позначився на світогляді українців у вигляді поваги до жінки. Образ жінки у давнину – це не тільки продовження роду і домашнє вогнище, а також зв'язок із природою і захист особистого простору, якщо це потрібно.

Архетип Жінки-берегині закріпився у світогляді українців настільки впевнено, що навіть у часи Середньовіччя Україну оминула доля європейок, звинувачуваних у відьомстві і спалюваних на вогнищах. Тобто український народний світогляд не сприйняв і не запозичив чужорідну ідею про гріховність чи вторинність жінок порівняно з чоловіками. Культу батька також в Україні не існувало і давні фольклорні джерела й археологічні знахідки це підтверджують.

Цікаво, що яскрава слов'янська міфологія з її суто жіночими образами мавок, русалок, Лади, Мокоші, Лелі, Берегині, без сумніву, теж підсвідомо позначилася на ментальності українців. Отже, боятися чи спалювати відьом в Україні просто було нікому. Не можна сказати, що чаклунство в Україні не засуджувалось, але суди (яких зафіксовано дуже небагато) мали суто

«бюрократичний» характер – відбувалося слухання, потім сторони приходили до певної угоди (наприклад, призначався невеликий штраф). «Відьомство» в Україні не означало угоду з дияволом, як це було в Європі, а найчастіше було пов'язано з псуванням врожаю, зілляварінням – тобто і це історичне явище визначалося рисою національної ментальності, закладеної землеробством і культом архетипу Матері-землі. Л. Таран вказує на деяку подвійність образу відьми в українському світогляді: з одного боку, це може бути стара потворна жінка, з іншого – надзвичайно гарна молода [3]. Саме так язичництво в народній свідомості поєднує руйнівні і життєдайні сили природи, ворожу і прихильну до людини енергію.

Прихід християнства дещо видозмінив ставлення до жінок, змістивши акцент з «родючості» на «самопожертву». Біблійний архетип Марії як жінки-страдниці залишив певний відбиток на образі жінки в українській ментальності. Тому деяка світоглядна бінарність спостерігається і до сьогодні: з одного боку, український менталітет зберігає образ жінки як значущої в суспільстві та рівної чоловікові, з іншого – страждання і терпіння стверджуються як власне жіночі атрибути. Нашарування такої патріархальної і не зовсім характерної для української ментальності риси певним чином позначилося на пізньому фольклорі і знайшло відображення у творах українських письменників і поетів (теми самопожертви матері, страждання покинутої дівчини-покритки тощо). Синтез християнського і язичницького світогляду став одною з основних ознак менталітету українців.

Отже, менталітет залежить від виду діяльності людини та території, на якій вона проживає. Архетип української жінки ментально тісно пов'язаний з культом землі і родючості. На думку науковців важливе місце в світосприйнятті українців посідає архетип Жінки, що став важливим у формуванні ментальних настанов і є основою етнічної домінанти українського національного характеру, оскільки пов'язаний із ціннісними ідеалами родини, роду, без яких українець не уявляє повноцінного, змістовного життя.

В архетипі Жінки репрезентуються такі риси національного менталітету, як працьовитість, працелюбність, дбайливість, притаманні українській нації і є запорукою життєвого успіху. Одним із різновидів архетипу Жінки є архетип Матері Природи, що відтак трансформується в архетип Матері Землі, який у свою чергу переноситься на парадигму рідної землі - «неньки-України», створюючи архетип Матері Батьківщини.

Література:

1. Гнатюк Я. С. Український кордоцентризм у конфлікті міфологій та інтерпретацій : монографія. – Івано-Франківськ : ПНУ, 2010. – 184 с.
2. Лозко Г. Етнологія України: Філософсько-теоретичний та етнорелігієзнавчий аспект. – К.: «АртЕк», 2004. – С. 6-107.
3. Таран Л. (2007). Жіноча тілесність у вибраній малій українській прозі та графіці кінця XIX – початку XX століття. – Київ: Грані-Т.